

Havainnointi nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta

MARJATTA PALANDER (Tampere)

1.

Toukokuussa 1981 tein Sysmän lukion ensi- ja toisluokkalaisille kyselyn heidän murteentuntemuksestaan. Tarkoitukseni oli saada selville, minkä verran koululaiset tuntevat kotipitäjänsä vanhaa kansankieltä ja missä määrin he tiedostavat sitä käyttävänsä. Kummankaan luokan äidinkielen opetuksessa ei lukuvuonna 1980—81 ollut varsinaista murteita käsittelevää oppijaksoa, mutta mm. kielenhuollon yhteydessä murteen ja kirjakielen eroihin kiinnitettiin huomiota. Käsitteet murre, yleiskieli ja kirjakieli olivat oppilaille jo ennalta tuttuja.

Murrekysely oli kaksiosainen. Asennetestissä tiedustelin oppilaiden mielipiteitä kotiseudun murteesta sekä sitä, millaista kieltä he itse ja heidän vanhempansa puhuvat. Koska aikaa oli käytettävissä vain yhden oppitunnin verran, asennekysely oli lyhyehkö (kymmenen kysymystä). Oppilaat ilmoittivat lisäksi asuinkylänsä sekä vanhempiensa synnyinpitäjät ja ammatit. Kyselyn toisessa osassa, tunnistustestissä, oppilaiden oli 47 tapauksessa alleviivattava Sysmän murteen mukainen vaihtoehto tai vaihtoehdot. Valittavana oli kahdesta neljään varianttia. Asennetestiin vastasi 91 ja tunnistustestiin 85 lukiolaista. (Jälkimmäiseen kelpuutin vain Sysmän syntyperää olevat.)

Noin 80 % vastaajista piti kotipitäjänsä puhekieltä vielä paikallismurteena (taulukko 1). Sitä vastoin valtaosa (vajaat 70 %) ei pitänyt omaa puhekieltään murteena. Kysymykseen »Jos et puhu murretta, mitä puhut?» yleisin vastaus oli »Osaksi murretta, osaksi yleiskieltä». Kuusi oppilasta mainitsi puhuvansa slangia yleiskielen ohella.

Puolet tytöistä oli sitä mieltä, että heidän vanhempansa puhuvat murretta; pojista sitä vastoin vain noin kolmannes oli samalla kannalla. Kyselyn perusteella kirkonkylän ulkopuolella asuvien vanhemmista ainakin toinen näyttäisi puhuvan murretta n. 60 %:ssa tapauksista. Vastaava arvo kirkonkylässä asuvilla on 40 %. Maanviljelijäväestö tuntuu suosivan murretta selvästi eniten. Sen lapsista lähes puolet ilmoittaa molempien vanhempiensa puhuvan murretta. Keskiluokan lasten vastauksissa luku on 26 %. Ylimmän ammattiluokan vanhempien 9 lapsesta yksi pitää molempien vanhempiensa puhetapaa murteellisena. Tässä perheessä isä on syntyään karjalainen; samoin niistä, jotka

Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta

vastasivat toisen vanhemmistaan puhuvan murretta, kahdessa tapauksessa kolmesta murteenkäyttäjän synnyinpitäjä on luovutetun Karjalan alueella. Syynä vanhempien murteenkäyttöön voisi ainakin osaksi olla se, että karjalaisalueelta muuttaneet haluavat tietoisesti säilyttää kielensä omaleimaisuuden. Toisaalta taas Sysmän murteesta jyrkästi poikkeavat kaakkoismurteisuudet (esim. yksikölliset persoonapronominit taivutusmuotoineen sekä tietyt leksikaaliset seikat) ovat vähälukuisinakin saattaneet vaikuttaa oppilaiden vastauksiin. — Vanhemmista isä on merkitty murteenkäyttäjäksi yleisemmin kuin äiti (suhde 10: 7).

TAULUKKO 1: asennetestin tulokset.

	Pojat			Tytöt		
	Kyllä (%)	Ei (%)	N	Kyllä (%)	Ei (%)	N
1. Puhutaanko kotipitäjässä-si vielä murretta? ¹	77	23	43	83	17	48
2. Puhutko mielestäsi itse murretta?	25	75	40	36	64	47
3. Puhuvatko vanhempasi murretta?						
Isä:	40	60	43	51	49	47
Äiti:	34	66	41	51	49	47
4. Ks. tekstiä						
5. Puhutko oppitunneilla toisin kuin kotona?	16	84	43	19	81	48
Puhutko toveripiirissä toisin kuin kotona?	14	86	43	7	93	48
6. Muutatko tietoisesti puhetaapaasi eri tilanteissa? ²	45	55	42	40	60	48
7. Onko puhettavastasi koskaan huomautettu?	30	70	43	15	85	48
8. Oletko havainnut kotimurteesi vaikuttavan kirjalliseen ilmaisuusi (esim. aineissa murteesta johtuvia virheitä)?	26	74	43	15	85	48
9. Pitäisikö koulussa opettajan puhua yleiskieltä?	81			90		
murretta?	19		43	10		48
Pitäisikö koulussa oppilaiden puhua yleiskieltä?	65			60		
murretta?	35		48	40		48
10. Pitäisikö murteet säilyttää? Perustelut.	81	19	43	94	6	48

¹ Murteella tarkoitetaan tässä nimenomaan kansanmurretta, paikallismurretta.

² Esimerkkejä eri tilanteista: opettajan, samanikäisten, vieraiden kanssa keskusteleminen; kaupassa, virastossa, lääkärin vastaanotolla asioiminen.

Neljännessä kysymyksessä pyydettiin mainitsemaan jokin piirre, joka erottaa Sysmän murteen muista suomen murteista. Monet pitivät kysymystä vaikeana; vastauksista useimmat käsitelivät jotain äänteellistä ilmiötä kuten kirjakielen

d:n vastineita (*meijän, saaja*) tai vokaaliseikkoja (*männään, äete*).

Vastauksista ilmenee, että useimmat oppilaat käyttävät mielestään koulussa samanlaista kieltä kuin kotonaankin; vain vajaa viidesosa on havainnut puhuvansa koulussa toisin kuin kotona. Vastaaajien käsityksen mukaan toveripiirissä kieli eroaa kotona puhutusta vielä vähemmän. Pojista 45 % ilmoittaa muuttavansa tietoisesti puhetapaansa eri tilanteissa (kysymys 6). Pojat myöntävät noin kaksi kertaa tyttöjä yleisemmin, että heidän puhetapaansa on kiinnitetty huomiota. Myös huomiot aineissa esiintyvistä murteellisuuksista ovat pojilla 11 prosenttiyksikköä tavallisempia kuin tytöillä. Koulusta puhuttavasta kielestä vastaajat ovat verrattain yksimielisiä: opettajille suositetaan yleensä yleiskieltä, oppilaille suodaan mahdollisuus käyttää murretta.

Asennetestin viimeinen kysymys »Pitäisikö murteet säilyttää?» tuotti useimmiten myönteisen vastauksen. Perusteluissa murteita pidettiin säilyttämisen arvoisina nimenomaan kansanperinteen kannalta. Tämä lienee yhteydessä nykyaikajalle ominaiseen kansanperinteen harrastukseen ja suosioon (vrt. Mielikäinen 1981: 114—115). Murteiden tehtävä kielen rikastajana tuli puheeksi kahdessa vastauksessa. Kielteisiä kannanottoja ei juuri osattu perustella. Erään oppilaan mielestä »murteet vaikeuttavat ulkomaalaisen kielenoppimista». Asennekyselystä kävi ilmi, että pojat tuntuvat olevan murteenkäytöstään jonkin verran kiusaantuneempia kuin tytöt; tästä selittynee sekin, että kielteisten vastausten osuus viimeisessä kysymyksessä on pojilla suurempi kuin tytöillä.

Kokeen murteentuntemusta mittaava osa, tunnistustesti, oli laadittu Lauri Kettusen murrekartaston (1940) pohjalta.¹ Käsiteltävänä oli sekä äänne- että muoto-opillisia seikkoja. Taulukosta 2 käyvät selville vastausvaihtoehtojen suhteelliset osuudet. Kursivoidut muodot edustavat Sysmän murretta; pikku ympyrä muodon edessä osoittaa, että muoto esiintyy murteessa satunnaisena. Sulkeissa olevat muodot ovat vastaajien omia lisäjä.

Sysmän murretta edustavat muodot voidaan karkeasti jakaa viiteen ryhmään: muotoihin, joissa Sysmän murteen kanta on

- 1) sama kuin yleiskielen,
- 2) sama kuin yleispuhekielen,
- 3) yleinen savolaismurteissa,
- 4) yleinen hämäläismurteissa,
- 5) päijäthämäläisyys tai Sysmää ympäröivän pienehkön alueen kanta.

1) Yleiskielen muotojen kanssa identtiset murrevariantit tunnistettiin odotuksenmukaisesti hyvin; yksimielisimpiä vastaajat olivat yleisgemmaatiomuodesta ja *-ssa ~ -ssä* -päätteisestä inessiivistä, joissa vastausprosentti läheni 90:tä. Ne, jotka olivat valinneet yleisgemmaation, olivat muutenkin pyrkineet väkiväisesti etsimään murteellisuuksia (esim. *juop, vastatkoo, leikkuottaa*). Aineistosta

¹ Kiitän professori Terho Itkosta Sysmän murteen kantaa koskevien tietojen täydentämisestä ja oikaisuista.

Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta

TAULUKKO 2: tunnistustestin tulokset (murrevarianttien prosenttiset osuudet vastauksissa).

1) Sysmän murteen kanta sama kuin yleiskielen:

	P	T		P	T		P	T		P	T
<i>nukutetaan</i>	95	86	<i>nukutetaan</i>	5	14						
<i>kotiin</i>	92	71	<i>kottiin</i>	8	29						
<i>juo</i>	89	78	<i>juopi</i>	8	15	<i>juopi</i>	3	7			
<i>vastakkaa</i>	73	68	<i>vastakkaa</i>	14	18	<i>vastatkoo</i>	13	12	<i>vastatke</i>	—	2
<i>kylässä</i>	89	85	<i>kyläs</i>	11	15						
<i>nahan</i>	68	68	<i>nahkan</i>	32	32						
<i>älä</i>	69	60	<i>elä</i>	31	40						
<i>tuon</i>	83	83	<i>tuon</i>	17	17						
<i>akkajen</i>	76	67	<i>akkain</i>	21	33	<i>akkajen</i>	—	—	<i>akkoin</i>	3	—
<i>jalka</i>	62	45	<i>jalaka</i>	38	55						
<i>korkea</i>	19	20	<i>korkee</i>	72	71	<i>korkie</i>	3	—	<i>korkeja</i>	6	9
<i>verkkoa</i>	62	45	<i>verkkova</i>	33	46	<i>verkkuu</i>	—	—	<i>verkkuu</i>	5	2
<i>reki : reessä</i>	87	83	<i>reki : reissä</i>	5	2	<i>rejessä</i>	8	15			
<i>mäen</i>	63	58	<i>mäin</i>	—	2	<i>mäjän</i>	37	40			
<i>laiva</i>	71	72	<i>laeva</i>	29	28						

2) Sysmän murteen kanta sama kuin yleispuhekielen:

<i>punainen</i>	8	—	<i>punanen</i>	92	100	<i>punain</i>	—	—			
<i>minä</i>	10	18	<i>mie</i>	8	—	<i>mä</i>	74	69	<i>mää</i>	8	13
<i>meidän</i>	13	4	<i>meijän</i>	87	96	<i>meilän</i>	—	—			

3) Sysmän murteen kanta yleinen savolaismurteissa:

(pata :)											
<i>padan</i>	21	18	<i>paan</i>	79	78	<i>pajan</i>	—	4	<i>palan</i>	—	—
<i>me</i>	40	28	<i>myö</i>	60	72						
<i>mennä</i>	51	45	<i>männä</i>	49	55						
<i>kurjen</i>	60	37	<i>kuren</i>	40	63						
<i>käsi</i>	67	50	<i>käsj</i>	—	6	<i>käs</i>	33	44			
<i>maa</i>	74	66	<i>moa</i>	18	18	<i>mua</i>	8	16			
<i>rahatta</i>	71	76	<i>rahata</i>	23	21	<i>rahate</i>	6	3			
<i>eilen</i>	56	62	<i>öylön</i>	44	35	<i>(eelen)</i>	—	3			
<i>(tehdä :) teen</i>	59	48	<i>lien</i>	39	52	<i>tehen</i>	2	—			
<i>suunsa</i>	67	55	<i>suusa</i>	33	45						

4) Sysmän murteen kanta yleinen hämäläismurteissa:

<i>leikkuu</i>	83	86	<i>leikkoo</i>	14	14	<i>leikkuo</i>	3	—			
<i>annoin</i>	53	42	<i>annon</i>	44	56	<i>annonj</i>	3	2			
<i>antanut</i>	30	16	<i>antannu</i>	59	71	<i>anta(n)na</i>	8	7	<i>(antanu)</i>	3	6
<i>äiti</i>	43	44	<i>äite</i>	57	56						
<i>hengenen</i>	56	61	<i>henken</i>	44	39						
<i>latva</i>	92	95	<i>lalva</i>	8	2	<i>(lataava)</i>	—	3			
<i>pyyhkii</i>	94	93	<i>pyyhkii</i>	3	2	<i>pyhkii</i>	3	5			
<i>ylitse</i>	19	9	<i>ylitte</i>	57	71	<i>ylite</i>	21	16	<i>(yli)</i>	3	4
<i>ei ole</i>	8	2	<i>ei o</i>	42	28	<i>ei oo</i>	50	70			

5) Sysmän murteen kanta päijäthämäläisyys tai Sysmää ympäröivän pienehkön alueen kanta:

<i>saada</i>	37	18	<i>saaha</i>	26	16	<i>saaja</i>	37	66			
<i>tuodaan</i>	29	14	<i>tuu(v)vaan</i>	29	26	<i>tuojaan</i>	42	60			
<i>(me) saamme</i>	15	13	<i>saahaan</i>	33	37	<i>saajaan</i>	49	48	<i>(saaraan)</i>	3	—
									<i>(saadaan)</i>	—	2
<i>puiden</i>	30	14	<i>puiten</i>	38	43	<i>puijen</i>	30	41	<i>puitten</i>	2	2
<i>metsä :</i>			<i>mettä :</i>			<i>mettä :</i>			<i>mettä :</i>		
<i>metsässä</i>	8	11	<i>mettässä</i>	28	16	<i>mettässä</i>	61	71	<i>metässä</i>	3	2
<i>sade</i>	18	31	<i>saje</i>	31	26	<i>sae</i>	51	43			
<i>leipää</i>	64	65	<i>leipee</i>	8	11	<i>leipeä</i>	20	24	<i>leipiä</i>	8	—
<i>leikkuuttaa</i>	86	77	<i>leikkuittoa</i>	8	7	<i>leikkoittoa</i>	—	5	<i>leikkuuttaa</i>	6	11
<i>aura</i>	73	86	<i>arra</i>	24	10	<i>atra</i>	—	4	<i>oatra, uatra</i>	3	—
<i>(ruoka :)</i>											
<i>ruuan</i>	45	25	<i>ruan</i>	13	7	<i>ruvan</i>	16	41	<i>ruu(v)van</i>	26	27

löytyi kuitenkin vain kaksi vastaajaa, jotka olivat järjestelmällisesti noudattaneet tätä pyrkimystä.

hk:n astevaihtelussa tyyppi *nahka* : *nahan* on Päijät-Hämeen murteissa yksinomainen. Kolmasosa vastaajista piti kuitenkin Sysmän murteen mukaisena muotoa *nahkan*, jonka varsinainen levikkialue kansanmurteissa on Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa saakka. Tämä johtunee yleiskielessäkin esiintyvistä *vihkon* ~ *vihon* -tyyppisestä horjunnasta.

k:n astevaihtelutapauksessa *mäki* : *mäen* n. 40 % oppilaista oli *mäjen*-muodon kannalla. Muodon valintaan on saattanut vaikuttaa se, että Sysmän murteeseen kuuluu *j* eräissä muissa heikkoasteisissa muotoryhmissä, esim. *d:n* vastineena muodoissa *saaja*, *tuojaan*, *saje* ja *puijen*.

Kettusen kartastossa (n:o 199) Sysmän ja Luhangan murteet eroavat muista päijäthämäläisistä murteista švaavokaalittomuuttaan. Ympäristömurteissa (Pertunmaa, Heinola, Asikkala, Kuhmoinen, Jämsä) švaa näyttää Kettusen mukaan esiintyneen ylilyhyenä, Hartolassa jopa normaalin lyhyen vokaalin mittaisena. Prof. Terho Itkosen mukaan heikkoa švaata kuitenkin kuulee myös Sysmässä. Vastanneista puolet pitikin švaallista varianttia (*jalaka*) sysmäläisenä.

Yleiskielen mukaisista muodoista *ea* ~ *eä* -loppuisen nimitysyyppin (*korkea*) kohdalla oli merkintöjä vain n. 20 %:ssa vastauksista. Enemmistö (yli 70 %) on suosinut monoftongiutunutta asua *korkee*. Nykypuhekielessä tyyppi *korkee* onkin nopeasti leviämässä. Esimerkiksi Helsingin puhekielen tutkimuksessa monoftongiutuneet muodot ovat jo koululaisten puheessa lähes yksinomaisia (Paunonen 1975: 160—162).

2) Prof. Terho Itkosen mukaan muoto *punanen* 'punainen' kuuluu normaaliin Sysmän murteeseen; pitäjän etelälaidoilla esiintynyttä *punain*-varianttia (ks. Kettunen 1940: n:o 125) voidaan pitää satunnaisena. *Punanen* edustaa myös nykyistä yleispuhekieltä. Savolaisalueilla liudennus on väistymässä, joten tämä alkuaan erikoisesti hämäläis- ja pohjalaismurteinen muoto on nyttemmin lisännyt levikkiään. Testissä *punanen* sai kaikkein suurimman kannatuksen.

Yksikön 1. persoonan pronominin *minä* rinnalla esiintyy laajoilla alueilla hämäläis-, savolais- ja pohjalaismurteita lyhentymätyyppi *mä*. Kyselyssä *minä*-muotoa kannatti 14 % ja *mä*-muotoa 70 % lukiolaisista. *Mä*-muodon, kuten muidenkin pikapuhemuotojen, on havaittu yleistyvän nuoren polven kielessä (esim. Mielikäinen 1980: 144—155), mistä kyselyn tuloskin johtuu.

Kolmas tapaus, jossa Sysmän vanhan murteen kanta noudattaa nykyisen yleispuhekielen muotoa, on mon. 1. persoonan pronominin genetiivi *meijän* (tunnettu 90-prosenttisesti). Muoto on vanhastaan kuulunut nimenomaan savolaismurteisiin, mutta nykyisin se on levinnyt myös länsimurteisten alueiden, jopa pääkaupunkiseudun puhekieleen (Paunonen 1980: 19).

3) Savolaismurteisista varianteista tunnistetuimpia olivat *t:n* heikon asteen katotapaus *paan* 'padan', mon. 1. persoonan pronomini *myö* ja verbinmuoto *männä* samoin kuin *k:n* astevaihtelutapaus *kuren* 'kurjen'. Nämä kaikki ovat tyyppillisimpiä itämurteiden piirteitä; ne ovat edelleen jokseenkin eläviä savolaisalueilla (ks. esim. *männä*-muodosta Mielikäinen 1976: 114; Rautkorpi

1980: 85—87). Ne on myös helppo erottaa yleiskielestä, mikä on ohjannut vastauksissaan mahdollisimman vahvoihin murteellisuuksiin pyrkineitä.

Liudennuksesta oli merkintä vain muutamalla prosentilla koehenkilöistä. Ilmiö on Sysmän murteessa esiintynyt lievänä, ja nykymurteessa se on katoamassa.

4) Verrattain laaja-alaisista hämäläisyyksistä oli geminaatta-*n*:llinen aktiivin partisiipin perfekti *antannu* oppilaille tutuin. Omien havaintojeni mukaan tämä onkin niitä harvoja piirteitä, joita sysmäläisnuori sallii omassa, jo pitkälle yleiskielistyneessä puheessaan. Yli puolella vastaajista oli merkintä myös *äite*-muodosta, johon useat lisäsivät diftongin reduktion (*äete*), vaikka eivät merkinneet sitä *laiva*-variantin kohdalla. Ehkä sanan emotionaali merkitysvivahde on ollut murremuodon kannatuksen tukena.

Alkuperäisen sysmäläismuodon *ei o 'ei ole'* tunnisti n. 35 % oppilaista; tätä suurempi kannatus oli tyyppillä *ei oo*. Yleiskielisen *ei ole*-tyypin suosion vähäisyyteen on epäilemättä vaikuttanut se, että pikapuheasut valtaavat alaa nykypuhekielessä (Mielikäinen 1980: 124—130).

Latva 'latva' on nykyään jo katoamassa vanhan polvenkin kielestä; siitä oli maininta vain noin viidellä prosentilla oppilaista. *Pyhkii* 'pyyhki' puolestaan esiintyy vain kolmessa vastauksessa (yhdeksän oli jättänyt kohdan avoimeksi).

5) Päijäthämäläisyyksistä tunnettiin parhaiten *j* verbimuodoissa *saaja*, *tuojaan*, *saajaan* ja genetiivimuodossa *puijen* (~ *puiten*). Vastaukset eivät olleet läheskään aina johdonmukaisia, vaan esim. *tuajaan*-muodon kannattaja saattoi vähän myöhemmin valita mon. I. persoonaa vastaavaksi muodon *me saaraan*. Kuitenkin noin kolmanneksella niistä, joilla *t*:n heikkoasteisissa muodoissa esiintyi yksi tai useampia *j*:llisistä varianteista, myös *mäki*-sanana genetiiviasu oli *mäjien*.

t:n edustus Symän murteessa on kahtalainen: rinnan päijäthämäläinen vaihtelematon *ht* ja hämäläinen vaihtelematon *tt* (Terho Itkonen 1980: 13). Vaihtelemattoman *tt*:n kannatus testissä vrt. myös *ylitte*-muodon osuuteen) johtunee piirteen nykyisestäkin ekspansiivisuudesta (vrt. s. 173; tosin nykypuhekielen tutkimuksissa on sanassa *metsä* havaittu useimmiten *ts* (Silvennoinen 1980: 106—115; Paunonen 1980: 18).

Kyselyn tuloksista näkyy, että mitä laaja-alaisempi murremuoto on käytöltään, sitä herkemmin se on yhdistetty myös kotimurteeseen. Levikiltään laaja murreilmiö todennäköisesti myös säilyy kauemmin kuin yleisestä käytännöstä poikkeava pienen alueen erityispiirre.

Sysmän murteen mukaisten varianttien määrä vaihteli lukiolaisten vastauksissa 17:stä 39:ään. Sukupuolten välillä ei voi havaita suurtakaan eroa: oikeiden vastausten keskiarvo oli pojilla 25,1 ja tytöillä 26,9. Lukiolaiset ovat päätyneet vastauksiinsa useaa eri tietä. Nuori polvi ei enää käytä alkuperäistä sysmäläistä kielenpartta, tuskin monet heidän vanhemmistaankaan. Se mitä oppilaat pitävät kotipitäjänsä vanhana murteena, on heidän isovanhempiensa ja ilmeisesti lähes yhtä usein heidän vanhempiensa ikäluokan kieli, jossa vielä on tyyppillistä paikallisväriä mutta josta vanhimmat piirteet ovat karsiutuneet yleiskielen tieltä. Toisaalta ympäröivien alueiden laajempialaiset murteellisu-

det ovat saattaneet vaikuttaa vastauksiin keski-ikäisten kielen kautta.

Monessa tapauksessa murrevarianttien valinta on ollut umpimähkäistä. Suhteellisen korkean pistemäärän pystyi saavuttamaan, mikäli suosi yleiskielen ja yleispuhekielen mukaisia vaihtoehtoja sekä tavallisimpia itämurteisuuksia. Tämä menettely vaati johdonmukaisuutta ja jäi melko harvinaiseksi. Joukosta erottui edelleen muutamia, jotka valitsivat aina yleiskielisen muodon (keskitasoa heikompi tulos) tai päinvastoin aina yleiskielestä poikkeavan muodon (usein keskitasoa parempi tulos). Ne jotka tunnistustestissä suosivat yleiskielisiä muotoja, eivät asennetestissä sanoneet itse puhuvansa murretta eivätkä maininneet vanhepiensakaan sitä käyttävän. Parhaisiin tuloksiin yltäneillä on selvästi ollut todellista murteentuntemusta, jolla on vältetty testisanastoon kätkeytyneet ansat (on esim. merkitty *saje* mutta toisaalta *mäen* eikä *mäjen*). Asennetestissä puolet näistä (pistemäärä ≥ 30) ilmoittaa puhuvansa murretta.

Oppilaiden asuinpaikalla (kirkonkylä — muut kylät) — enempää kuin vanhempien ammatilla — ei tunnu olevan vaikutusta murteentuntemukseen. Tilanne olisi ilmeisesti toinen esim. kaupungin ja sitä ympäröivän maalaiskunnan vastaavia eroja tarkasteltaessa. Sen sijaan se, ovatko vanhemmat syntymään sysmäläisiä vai eivät, aiheutti selvemmän jakauman. Sysmäläissyntyisten lapsilla oikeiden vastausten keskiarvo oli 28,6 (mm. parhaan pistemäärän saavuttanut kuuluu tähän ryhmään). Oppilailla, joiden vanhemmista vain toinen oli kanta-asukas, keskiarvo oli 26,8, ja niillä, joiden vanhemmista kumpikaan ei ollut syntyisin sysmäläinen, arvo oli 22,7.

Sysmäläisnuorten puhekieli on lähenemässä yleispuhekieltä ja voisi edustaa minkä tahansa päijäthämäläisen pitäjän nuorison kielenkäyttöä. Vaikuttaa siltä, että lukioasteella oppilaat itse pyrkivät omaksumaan eräänlaisen neutraalin koodin, joka lisää heidän itsevarmuuttaan esim. keskusteluharjoituksissa. Oppituntien ulkopuolella viestintä on vapaamuotoisempaa, mutta suuria eroja ei voi havaita. Pääkaupunkiseudun nuorten kielen piirteitä jäljitellään; statuksen kannalta niiden hallinta tuntuu olevan tavoiteltavaa.

Asennetestissä 20 % oppilaista mainitsi huomanneensa murteen vaikutusta kirjallisissa tuotoksissaan. Lukuvuonna 1980—81 kiinnitin itse huomiota joihinkin murteellisuuksiin, jotka toistuvat kaikkien lukioluokkien aineissa. Selvästi yleisin näistä oli kyselyssäkin esiintynyt aktiivin 2. partisiipin geminaatta-*n*:llinen muoto, jota tavataan paitsi päijäthämäläisissä murteissa myös ja erityisesti etelä- ja kaakkoishämäläisissä murteissa. Geminaatta-*n* on syntynyt supistumaverbin vastaavien muotojen vaikutuksesta (*vastannut*, *maannut* → *antannu*, *jäänny*, *uskaltannu*). Oppilaiden puhekielessäkin tämä muoto tuntui toistuvan tiheään. Lukiolaisten kirjoitelmissa analogista geminaattaa oli varsinkin vartaloltaan yksitavuisissa verbeissä (*käynnyt*, *saannut*, *tuonneet*), mutta myös useampitavuisista verbeistä oli esimerkkejä (*lähettänyt*, *välittänyt*).

Murteen ja puhekielen ilmeneminen kirjoitetussa kielessä on yksi äidinkielen opettajan ongelmista: miten murteellisuuksista päästäisiin eroon korostamatta liikaa yleiskielen prestiisi-asemaa? Koulutuksen lisääntyessä on havahduttu huomaamaan, että yleiskielen suosinta saattaa johtaa jo kouluikäisen

suhtautumaan kielteisesti murteeseen ja alkuperäiseen äidinkieleensä. Yleiskielen korostaminen voi vaikeuttaa myös lapsen kykyä ilmaista kielellisesti itseään.

Paikallismurre on useimmiten lapsen primaarikieli, se kielimuoto, jonka hän oppii ensimmäiseksi. Kirjoitetun kielen murteellisuudet selittyvät siis tältä pohjalta. Toisaalta murteenkäyttö ei välttämättä heijastu kirjalliseen ilmaisuun: on oppilaita, jotka kirjoittaessaan voivat pitää murteen ja kirjakielen erossa toisistaan, vaikka eivät pystykään suullisesti viestimään standardikielellä (Dahlstedt 1979: 125). Puhutun kielen murteenmukaisiin muotoihin ei koulussa suhtauduta enää niin torjuvasti kuin vielä vuosikymmeniä sitten. Ns. bidialektalismien periaatteiden mukaan yleiskieli ja siitä poikkeavat kielimuodot ovat opetustilanteessa tasa-arvoisia, ts. lapselle annetaan jo opitun paikallisen kielen rinnalle toinen, standardikieli, johon hän voi oman kielimuotonsa mukauttaa (Trudgill 1978: 68—69).

Kirjoitetun kielen yhteydessä usein kuitenkin unohdetaan paikallismurteiden arvo ilmaisun elävöittäjänä ja merkitysvivahteiden ja -erojen lähteenä. Puhekielen aiheuttamat kielelliset kömmähdykset tekstissä tuskin lopultakaan ovat voittamattomia; mitä enemmän oppilas joutuu kosketukseen kirjoitetun kielen kanssa, sitä harvemmin puhekielisyysdet ovat ongelmaksi.

2.

Vuosina 1978—1981 olen nauhoittanut itäisten ja sydänsavolaisten murteiden alueelta näytteitä eri ikäpolvien puhekielestä. Seuraavassa esittelen havaintojani, jotka koskevat nuoren polven nykymurretta. Aineistona on ollut 30 näytettä, joiden pituus vaihtelee puolesta tunnista tuntiin. Näytteet on koottu Liperistä, Heinävedeltä, Rantasalmelta ja Juvalta, ja haastateltavat ovat syntyneet vuosina 1946—68. Haastateltavat ovat kaikki syntyperäisiä paikkakuntalaisia (myös useimpien vanhemmat ovat syntyneet kyseisessä pitäjässä). Nuorimmat haastateltavani ovat peruskoululaisia; mukana on lisäksi lukiolaisia, ammattikoululaisia ja muita opiskelijoita sekä jo ansiotyössä toimivia, joista suurin osa työskentelee maatalouden piirissä.

Paikallismurteen piirteiden säilymisessä voi näytteissä havaita melkoisia eroja. Vaikka nauhoitushetkellä oli tarkoituksena saada aikaan mahdollisimman luonteva puhetilanne, tuntuu siltä, että osa haastateltavista — ainakin keskustelun alkupuolella — tietoisesti jonkin verran kiinnitti huomiota kieleensä ja pyrki välttämään murteellisuuksia.

Haastateltavista nuorimmat puhuivat vahvempaa murretta kuin muut (vrt. Mielikäinen 1981: 97—100, jossa on esitelty eteläpohjalaisten koululaisten ja opiskelijoiden kielellisiä eroja). Koululaisten murteenkäyttö selittyy siitä, että ulkopuoliset vaikutteet — koulua ja useimmiten yleiskielistä opetusta lukuun ottamatta — ovat vielä vähäisiä. Tässä vaiheessa kodin tarjoama kielellinen malli vaikuttaa lapsen kieleen eniten. Nuorimmat haastateltavat eivät vielä hallitse useita kielen lajeja eivätkä yleensä myöskään pysty kontrolloimaan kielensä piirteitä siinä määrin kuin varttuneemmat.

Seuraavaksi lähinnä paikallismurretta ovat 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alkupuolella syntyneet, jotka ovat jo ansiotyössä. Tämä ryhmä on suurimmaksi osaksi kansakoulun käyneitä, ja enemmistö siitä jatkaa maanviljelijävanhempien ammattia kotitilallaan.

Yleiskieltä näyttävät olevan taipuvaisimpia käyttämään ne nuoret, jotka ovat opiskelijoita tai joiden tulevaisuudensuunnitelmat eivät vielä ole selkiytyneet.

Aineistosta näkyy, että oppaat pystyvät parhaiten välttämään niitä murrepiirteitä, jotka yleensäkin yhdistetään itämurteisiin ja jotka kyseisten murteiden käyttäjät ovat jo kauan tiedostaneet. Yksi näistä on pääpainollisten pitkien vokaalien diftongiutuminen (*maa > moa, mua*). Se että diftongiutuminen ei enää ole säännöllistä, johtuu vähittäisestä yleiskielistymisestä: kielenpuhuja haluaa harkitusti päästä piirteestä eroon. Diftongiutumattomuutta esiintyi yleensä nauhoitteiden alussa; myöhemmin saattoi vapautunut kerronta jälleen tuoda piirteen puheeseen. Yleiskielestä peräisin olevat sanat (*aate, saavutus, päämäärä*) edistävät idiolektiin tunkeutuessaan diftongillisten varianttien vähenemistä. Toinen piirre, jota eräät haastateltavat pyrkivät tietoisesti karttamaan, on yleisgeminaatio. Yhdellä oppaalla (v. 1962 syntynyt juvalainen) yleisgeminaatiota ei esiintynyt muutamaa emfaattista tapausta lukuun ottamatta lainkaan — tämän oppaan puhe oli tosin muutenkin lähes täydellistä yleiskieltä. Mutta myös varsin vahvaa murretta puhuva juvalainen peruskoululainen (s. 1966) saattoi sanoa: *jos mänöö särkipäekoile; se [koira] (ee) öekkeen totelluna enee mitäj ja*. Geminaatan välttäminen on aiheuttanut hänen näytteessään hyperkorrektiutta, jossa alkuperäisetkin geminaatat on voitu tajuta murteellisiksi: *ukkolan tietä vähä, matkaa mänää [pro männään]*. Erikoisgeminaatiota, joka on leviämässä Rantasalmen ja Juvan murteisiin ja joka on foneettista vielä Liperissä ja Heinävedelläkin, esiintyy yleiskielisimpienkin oppaiden puheessa.

Liudennus on väistymässä. Aineistossani sitä on oikeastaan enää vanhimmilla (1940—1950-luvulla syntyneillä) eikä heilläkään säännöllisenä. Murteellisimmassakin näytteissä liudennus on satunnaista. Sen sijalla on joko *-i* tai pelkkä loppuheitto: *miel* (Heinävesi, s. 1961); *mäni* (Juva, s. 1960); *velimiehet* (Liperi, s. 1960); *toshuvittava* (Liperi, s. 1959).

loi-monikka näytteissä on vain muutama hajatapaus: *vedehän ne [eläimet] saavat tuolta, automaattikuppiloista [’-kupeista’]; puimuriloita ja semmosia ei ole* (Rantasalmi, s. 1947). Vallitsevana on yleiskielen *i*-monikko; *i*-vartaloisissa sanoissa monikkovartalo voi päättyä joko *ei*:hin tai *i*:hin, esim. *tansseissa; voimistelukoppia* (Liperi, s. 1960).

Vanhimpia haastateltavia yhdistää essiivimuotoisen partisiipin perfektin (*ollun(n)a* ’ollut’) runsas käyttö. Yksittäisiä esiintymiä on myös kaikkein nuorimmilla, mutta essiivisten partisiippimuotojen voi ennustaa häviävän tulevan nuoren polven kielestä. Esimerkkejä: *muttei oov vielä päästynä siitä; ei silloin vöena, täesi:se ei_j_ook kelevana* (Juva, s. 1950); *ihan täälä r a n t a s a l m e l a v a a l [olen] liikkuna* (Rantasalmi, s. 1968); *isä ei (ok) käynynä — — metässä töissä* (Heinävesi, s. 1961).

Švaavokaalia esiintyy joissain määrin lähes kaikilla oppailla. Huomiotani kiinnitti se, että varsinkin Juvan ja Rantasalmen vanhan murteen *kylömä, silelmä* -tyyppistä švaavokaalisuutta ei aineistoni nuorimmilla enää juuri tapaa vaan sen sijalla on laaja-alaisempi *kylymä, silimä* -tyyppi (ks. Kettunen 1940: n:o 199); *ravikilipailuissa* (Juva, s. 1955); *kylyrykonnet* (Juva, s. 1950).

ts:n vastineena *tt* on yksinomainen numeraalissa *seitsemän*. Vahva-asteisen *ht:n* ohella on yleispuhekieleen tarttuneen *tt:n* osuus lisääntymässä, esim. *kattella* (Liperi, s. 1950); *sijaittee* (Rantasalmi, s. 1968); *mettää; ev viitti* (Juva, s. 1955). Heikon asteen vastineista *t* on yleisin. Yleiskielen *ts:ää* käyttävät vain muutenkin harkitun yleiskielisesti puhuvat.

t:n heikon asteen jatkajaa *d:tä* vastaa *h:n* yhteydessä yleensä kato. Murrepiirteiden käyttöä tukee se, että yleispuhekieleen ovat jo pääkaupunkiseutua myöten yleistyneet mm. *d:ttömät* numeraalit *kaheksan, yheksän* (Paunonen 1980: 19). Esim. *mahoton; yhitys* (Juva, s. 1960); *ei riuho* (Juva, s. 1966). Vokaalien välissä *d* on yleisempi. Puhtaasti yleiskielisessä sanastossa (*l ä h i - i d ä s s ä, taloustiede; todellisuus*) *d* on poikkeuksetta säilynyt.

Geminaattanasaalien ja -likvidojen (varsinkin *h:n*) lyhenemistä yksinäiskonsonantiksi määrätapauksissa on niidenkin haastateltavien kielessä, jotka ovat jo murteesta vieraantuneet. Kuitenkin (jälleen yleiskielen viljelemä) verbi *kiinnostaa* johdoksineen on usein geminaattallinen. Poimintoja yleiskielisimmiltä oppailta: *yltioppilaile; sielä* (Juva, s. 1962); *pilkilä - - oltiin tuola* (Rantasalmi, s. 1968); *kuunela 'kuunnella'* (Juva, s. 1960); *tuone* (Heinävesi, s. 1956).

Yleispuhekielen ja helsinkiläispuhekielen jäljittely näkyy erityisen selvästi *tu-*pronominin länsimurteisen vastineen *toi* paradigman sekä tästä johdettujen adverbien (*tonne, tollai ~ tolleen* 'tuolla lailla') ja pronominaalien (*tommonen*) käytössä: *mull ei j oo - - ystäviä tommosia; hän lähltte tonne, n o r j a a j ja r u o t s i i; tollai että, kum myö ollaan niiv vanhoja* (Juva, s. 1955). Tämän ilmiön rinnalla esiintyy samoilla oppailla ns. tunnukseton 3. infinitiivin illatiivia (*tekeen ~ tekee* 'tekemään'). *Tekeen*-tyyppiset muodot ovat alkuaan kuuluneet hämäläis- ja pohjalaismurteisiin; tietoja on myös Päijät-Hämeen murteista (Saukkonen 1965: 50—52). *Tekee*-tyyppi, jota voitaneen pitää *tekeen*-muodon ja 1. infinitiivin latiiivin kontaminaationa, tuntuu olevan leviämässä helsinkiläislasten puhekieleen (Sorsakivi 1981: 43—49). Sorsakivi mainitsee, että kontaminaatiomuotoa ei tapaa yli 40-vuotiaiden kielessä (mts. 44). Savolaisilta oppailtani olen merkinnyt mm. seuraavat *tekee*-tapaukset: *ne joutu lähteep pois* (Juva, s. 1960); *ei kukaat tuut hakeet tanssimaankä* (Juva, s. 1962); *jos yleensä se henki alkaa pihisees sen jälkkee* (Rantasalmi, s. 1968). *Tekeen*-tyyppiä taas voisivat edustaa seuraavat poiminnot, joskin ensimmäisen esimerkin jälkeiset muodot voisivat yhtä hyvin kuulua *tekee*-sarjaan: *ei - - viittinyr ruwetal läittaa noita peltoja; joutu tekeen niin ku karjahommat* (Juva, s. 1955); *ruwettiin miettiin mitä tässä pitää tehdä* (Juva, s. 1962); [täytyy] *äkkii mennä apuu hälyttää* (Rantasalmi, s. 1968). Lisäksi aineistossa on joitakin analogisia tapauksia, joissa rakenteen *käydä katsomassa* vastineena on *käydä* + tunnukseton infinitiivi (vrt. Sorsakivi 1981: 68—69): *käyj jalkapalloo kattoo* (Juva, s. 1955). Vuonna 1955 syntynyt juvalainen kertoi olleensa vuosia sitten parin kuukauden

ajan työssä Hämeessä, joten ainakin *tekeen*-tyypin alkuperä saattaa selittyä hämmäläismurteen vaikutuksesta. Nuorimman oppaan hämmästyttävän poikkeava puhekieli taas voi olla osittain peräisin helsinkiläisiltä sukulaisilta, joita hän mainitsee tapaavansa. Vuonna 1962 syntyneen ylioppilaan *tekeen*-tyypille ei vastaavanlaista selitystä löydy.

Nuoren polven kieli muuttuu vähitellen myös sanastoltaan. Koululaisslangi suosii sanojen lyhentämistä ja uusien muodostamista esim. *-is, -ri* -johtimilla (*jalis* 'jalkapallo', *ikärit* 'ikäkausikilpailut'). Lukusanoista käytetään lyhentymämuotoja: *ekana* 'ensimmäisenä', *ysiluokalla* '9. luokalla' jne. Myös sellaiset paikallismurteisuudet, jotka ovat yleiskielen muotoja lyhempiä (ja joita käytetään puheessa taaajaan), elävät ja leviävät nuorten kielessä, esim. Juvan ja Rantasalmen murteille ominainen postpositio *ka^x ~ kaa^x* 'kanssa'.

Eri koulutusryhmiin kuuluvista oppaistani lukiolaiset ovat yleiskielisimpiä. Toisaalta nuorten tulevaisuudensuunnitelmat (halukkuus muuttaa kotipitäjästä, halu jäädä synnyinseudulle) korreloivat selvästi kielenkäytön kanssa: kotipaikkalaan viihtyvät eivät luovu murteesta. Aineistoni ääritapauksia havainnollistan vielä kahdella idiolektilla. Toinen näistä on rantasalmelaisen peruskoululaisen (s. 1968) näyte. Nauhoitteen alkupuolta hallitsee vielä savolaismurre, mutta keskustelun edetessä haastateltava vähitellen muuttaa puheensa lähes helsinkiläiseksi. Muutos on tapahtunut myös asenteessa; välittömyys ja luontevuus vaihtuu näennäisen huolettomaan sanavalmiuteen:

mä tarkotti että - - pitääks sun kohta lähtäs syömää. sano [jo] otta joo, lähetääv vaa. se tarkotti että läheltään kaikki. siis syömmää. ja mull ei ollun - - nälkä ja sit se lähti, tep-, steppaileen tot kauppa päi. et (- -), et mä en siis ymmärtäny, et mitä se tarkotti, koska ne, koska me asuttiiv viel, sillon tos nelia pila (ssa) [e]t meill oli vaa, viis metrii siihe. - - se lähti tolleen kaupallep päij ja mä sit ihmettel(i) [jo]tta, mihi se nyt on käppäilemässä ja, sit mä vejim perässä.

Päinvastaisena esimerkkinä on v. 1959 syntyneen liperiläisen ylioppilastytön näyte, jossa murre on kaikkein säilyneintä sekä äänne- ja muoto-opillisesti että sanastoltaan:

myö oltin nuapurissa käömässä ja, söetti lönen nuapuri sinne [jo]tta nyt tulukkëhan tytöt tänne [jo]tta, tiäl o joku ulukomuallaenen tyttö ja myö ee ymmärretäm mittääj ja, myö pörhallettää sinnej ja, sielä ol, ranskalaenen tyttö se ol interreililä ja, sitte se kävel pitkiä matkoja ni, se ol nuapurissa ja sittehä se tul meilet tänne myö, ruahatti se, tänne - -.

Kouluaikea ei siis ole jälkimmäisessä tapauksessa juuri mitenkään muuttanut paikallista puhekieltä (tämä onkin ymmärrettävää, koska opas on varma synnyinseudulle jäämisestään). Mutta taustakaan ei voi olla eroihin vaikuttamatta: liperiläinen on lähtöisin syrjäkylän maanviljelijäperheestä, johon kuuluu kolme sukupolvea, rantasalmelainen puolestaan asuu lähellä kirkonkylää, ja hänen vanhempansa ovat teollisuuden palveluksessa.

Yleiskielistymistä edistää puhujan oma aktiivisuus luopua vanhasta käytännöstä ja omaksua uusi. Kehityksen nykyvaiheessa yleiskielen (ja yleispuhekielen) käyttö on useimmilla vielä sidoksissa tilanteisiin. Näistä syistä osa paikallismurteiden piirteistä säilyy ainakin maaseudulla vielä kauan. Kielen

Havaintoja nuoren polven murteenkäytöstä ja -tuntemuksesta

uusiuudessa osa piirteistä (mm. se vanha kulttuurisanasto, jolla ei enää ole käyttöä) karsiutuu, mutta edelleen jää elämään sellainen aines, joka on käyttökelpoinen uudessakin systeemissä (esim. ne sananmuodot, jotka mukautuvat yleispuhesuomen suosimiin pikapuhemuotoihin). Suurin ja näkyvin muutos nuorten kielessä on se, että he hallitsevat useampia kielen lajeja kuin vanhempi polvi ja pystyvät valitsemaan kuhunkin tilanteeseen sopivimman kielimuodon.

LÄHTEET

- DAHLSTEDT, KARL-HAMPUS 1979: Dialekten i skolan, särskilt med avseende på talspråket. — Dialekt og riksspråk i skulen. Rapport frå eit nordisk symposium på Lysebu 2.—5. april 1979. Oslo.
- ITKONEN, TERHO 1980: Zur Geschichte der *ts*-Verbindung in den westfinnischen Dialekten. — Heutige Wege der finnischen Dialektologie. Studia Fennica 24. Forssa.
- KETTUNEN, LAURI 1940: Suomen murteet III A: murrekartasto. — SKST 188. Helsinki.
- MIELIKÄINEN, AILA 1976: NPM. Esitutkimusraportti. Toim. Aila Mielikäinen, Heikki Paunonen ja Matti Suojanen. Helsinki.
- 1980: Pikapuhemuodot Jyväskylän puhekielessä. — NPM, Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20. Jyväskylä.
- 1981: Murre, kielenkäyttäjä ja asenteet. — NPM, Jyväskylän osatutkimus. Raportti 2. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 24. Jyväskylä.
- NPM = Nykysuomalaisen puhekielen murroksen tutkimus.
- PAUNONEN, HEIKKI 1975: Puhesuomen monet muodot. — Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja 22. Helsinki.
- 1980: Finskan i Helsingfors. — Helsingfors två språk. Rapport 1. Meddelanden från institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B nr 4. Helsingfors.
- RAUTKORPI, ESKO 1980: Jyväskylän murteen väistyviä piirteitä. — NPM, Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20. Jyväskylä.
- SAUKKONEN, PAULI 1965: Itämerensuomalaisten kielten tulosijainfinitiivirakenteiden historia I. Helsinki.
- SILVENNOINEN, LEENA 1980: Laaja-alaiset itämurteisuudet Jyväskylän puhekielessä. — NPM, Jyväskylän osatutkimus. Raportti 1. Jyväskylän yliopiston suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 20. Jyväskylä.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.
- SORSAKIVI, MERJA 1981: Muuttuva infinitiivijärjestelmä: helsinkiläislasten puhekielen tarkastelua. Pro gradu -työ. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- TRUDGILL, PETER 1978: Accent, dialect and the school. — Explorations in Language Study. Frome and London.

Observations on young people's use and knowledge of dialect

MARJATTA PALANDER (Tampere)

The knowledge of dialect among the young rural generation was the subject of a test carried out in spring 1981 on pupils in the first and second years of the upper secondary school in Sysmä, in the province of Päijät-Häme. The actual test was preceded by a questionnaire on the subjects' attitudes to dialect. This showed that 80 % considered the spoken language of their native parish to be a dialect, but only 30 % claimed to speak the local dialect themselves. The boys seemed to find their own use of dialect more disturbing than the girls.

The part of the test dealing with the subjects' knowledge of their dialect was based on Lauri Kettunen's dialect atlas (1940). The pupils were required to give the dialectal form of 47 items, according to the old Sysmä dialect. The questionnaire showed that the wider distribution a given dialectal form has, the more readily it is also associated with the native dialect. Features which have long belonged to literary or colloquial standard Finnish as well as to the dialect, are also felt to be part of the native dialect. The mean of correct answers was 25.1 for boys and 26.9 for girls. The highest scores were achieved by pupils whose parents were natives of Sysmä; on the other hand, place of residence of the pupils (main village of the parish — other villages), and also the parents' occupation, did not correlate significantly with knowledge of the dialect.

The writer's observations on the use of dialect are based on data recorded during the period 1978—81. The samples (a total

of 30) were collected from Liperi, Heinävesi, Rantasalmi and Juva, in the provinces of Southern Savo and Northern Karelia, from informants born between 1946 and 1968. The strongest dialect was spoken by comprehensive school pupils, followed by informants born in the 1940's and 1950's and mostly working in agriculture. The speech of upper secondary school pupils and students was the closest to standard Finnish.

The informants avoided certain dialectal features such as the diphthongization of stressed long vowels and the primary gemination. In the language of the younger generation palatalization is also disappearing, as are the *loi*-plural and the essive form of the past participle (*ollu(n)na* for *ollut* 'been'). The western dialectal (and also colloquial standard Finnish) *tt* in place of *ts*, the western pronoun *toi* and its derivatives for *tu* 'that', and the 3rd infinitive illative of the type *tekeen* ~ *tekee* 'do' found in the speech of young people in the Helsinki area, are also spreading into the spoken language of the younger generation in Savo. Abbreviated forms not occurring in colloquial standard Finnish are still extant and even spreading (e. g. the Southern Savo postposition *ka^s* ~ *kaa^s* for *kanssa* 'with').

Idiolectal differences in the material can mostly be explained on the basis of the language model offered by the home, but the speaker's own attitudes can also have an effect on the extent to which literary standard Finnish displaces the local dialect in his speech.